

SECRETARIES OF DEATH

ACCOUNTS BY FORMER
PRISONERS WHO WORKED IN
THE GESTAPO OF
AUSCHWITZ

edited and translated by

LORE SHELLEY, Ph.D.

SHENGOLD PUBLISHERS, INC.
NEW YORK

תורגם לעברית
ע"י רוחי אבישל
עפרה

לילי הניג (מבית ריינר)

ירושלים

נולדתי בפרסוב, צ'כוסלובקיה, ב-7.6.1916, באמצע מלחמת העולם הראשונה, בזמן שאבי, שמואל ריינר, שירת כחייל בצבא האוסטרו-הונגרי. אבי שלט בגרמנית טוב יותר מאשר בהונגרית, ועל אף שהיה איש עסקים, כתב לעיתים קרובות את מאמר המערכת בעיתון השבועי שלנו, יודישע נאכריכטען.

למדתי בבית הספר היסודי במשך שמונה שנים, ולאחר שסיימתי שלש שנות לימוד נוספות בבית הספר התיכון עסקתי בעזרה לאבי בחנותו. הונגרית למדתי לדבר במיוחד כדי שאוכל לסייע בעבודה בחנות, משום שבבית הספר למדנו רק סלובקית.

בתחילת שנת 1942, הזהירו אותנו מפני ה"ראזיות" (פשיטות). בעקבות אזהרות אלה, עברתי לגור עם אשה הונגרית, לא-יהודיה. אחותי הגדולה אליס קיבלה אישור לעבוד והאמינה שאישור זה יגן עליה. ועם זאת, היא לא רצתה להיעדר מהבית בשבתות. כך קרה שבשעת בוקר מוקדמת בשבת אחת, כאשר פשטה המשטרה על ביתנו בחפשם אחרי, לא הייתי אני בסביבה אך במקומי הם תפסו את אליס. כלל לא השפיעה על השוטרים העובדה שאת אישור העבודה של אחותי הנפיק החזיר הנאצי המתועב ביותר בעיר. זה מה שקורה כאשר לא נזהרים; אך בסופו של דבר, הכל תלוי בהשגחה עליונה.

כעבור שלשה חדשים, השיג גם אותי הגורל. ביוני 1942 נעצרתי וגורשתי יחד עם יהודים נוספים לאושוויץ (המספר שקועקע על זרועי היה 7376). באושוויץ גילחו אותנו ונתנו לנו מדים מטונפים ומלאי כינים של הצבא הרוסי. לאחר מכן כבר לא יכולנו להכיר איש את רעהו.

הטרנספורט שלנו כולו הוצב בבלוק שבו היו אסירים רבים מהולנד. היו בו רק שלשה שירותים וקיבלנו מכות בלי סוף. רוב הזמן בכית.

ואז, אני זוכרת, יצאתי לעבודה מעבר לשער שעליו התנוססו המלים "ארבייט מאכט פריי".

"לחלוץ נעליים!" צרחה אשת האס-אס, אך על אף הפקודה, החבאתי את נעלי בתוך מדי הצבא. לרוב הבנות האחרות שלא עשו כן התפתחו שלפוחיות ענק ורגליהם התנפחו, בעקבות כך הן נשלחו למרפאה (Revier) ומתו שם ברובן לאחר זמן קצר.

אחותי הגיעה לאושוויץ בטרנספורט הראשון של יהודי סלובקיה שלושה חודשים לפני, במרץ 1942.. היא עבדה במשרד כמעט מהיום הראשון, בשעה שאני נאלצתי לעבוד בחוץ, בשדה בשמש הקופחת ובגשם השוטף, בעבודת החוץ שכונתה Aussenarbeit. אבל לעיתים בשדה מצאנו גם מעט גזר, לפת או ירקות אחרים, שאת חלקם הבאתי חזרה לבלוק בשביל אליס.

זמן קצר אחרי שהגעתי לאושוויץ, שאלתי את אחותי: "מה משמעותן של הארובות הענקיות הללו?"

"שם, ישרפו את כולנו בסוף," הייתה תשובתה.

זמן קצר לפני שהעבירו את מחנה הנשים מאושוויץ לבירקנאו, התקבלו ל"קומנדו" גם אחיות של אסירים שעבדו במחלקה הפוליטית (Politische Ableitung). אוברשרפירר קירשנר ביקש לבחון את כישורי לעבודה זאת, אך אני אמרתי לו בכנות: "הר אוברשרפירר, אינני פקידה – אבל אחותי לימדה אותי להדפיס במכונה."

"התקבלת."

"תודה רבה, הר אוברשרפירר."

ברגע שהתקבלתי לעבודה במחלקה הפוליטית, בגדיי, ששרצו כינים, נלקחו ונזרקו ותמורתם קיבלתי חליפת בגדים חדשה, ואפילו מברשת שיניים. הועברתי לבלוק של אליס, שם שכנה גם "כיפה אדומה" (Rotkaeppschen).

איש האס-אס קמפפיס, שהיה אחראי על יחידת המזכירות (Schreibstube) שבה עבדתי, סייע לנו ככל יכולתו. הוא תמיד דאג, למשל, לספק לנו נייר כדי שנוכל להתאמן בהדפסה במכונה, על אף שכל הנייר הזה מצא את מקומו בסופו של דבר בפח האשפה, ובזבוז מסוג זה נחשב בעיני הנאצים לחבלה במאמץ המלחמתי. אבל הוא העלים עין מכך. "התאמני עד שעבודתך תהיה מושלמת", היה אומר.

במהלך העברת מחנה הנשים, הקומנדו שלנו נותר בבירקנאו כשבוע ימים. אני עדיין יכולה לראות חלק מאותם מראות זוועה לנגד עיני. איני יכולה לשכוח, למשל, כיצד הנשים ההולנדיות השליכו את עצמן על הגדר המחושמלת. אנשי האס-אס האחראים על הקומנדו שלנו חששו שנדביק אותם במחלות מדבקות ובכינים (שהיו נפוצות מאוד בבירקנאו), ולכן שיכנו אותנו באופן קבוע בבנין הצוות (Stabsgebäude).

במשרד, התאמנתי, התאמנתי והתאמנתי. ואז, שולחני התמלא בתיקים, והתחלתי להדפיס תעודות פטירה. המפקחת שלנו, אלזה גרון, בדקה כל אות וכל פסיק והחזירה לי עבודות לתיקון גם אם רק הייתה חסרה נקודה מעל האות i או אם היא לא הייתה במקומה. אנשי האס-אס היו פדנטיים מאוד.

בתעודות, מותר היה לרשום רק אחת מתוך חמש סיבות מוות אפשריות: דלקת ריאות, אורמיה (הרעלת דם), שחפת של הריאות, "נורה למוות תוך ניסיון בריחה" ובצקת. היינו בחשש מתמיד שמשום שידענו יותר מדי, פחדנו שלעולם לא יתנו לנו לצאת מהמחנה בחיים. ואמנם אוברשרפירר קירשנר הזהיר אותנו מראש: "אם תספרו על מה שקורה כאן, סופכן לצאת דרך הארובה." אמנם היינו ה"אליטה" של המחנה, אך בדיוק כמו הזונדרקומנדו חששנו שבכל רגע עלולים לקחת אותנו לתאי הגזים.

עבדנו אך ורק על התיקים של המתים. בכל תיק היה שם של אדם שמת, ובשעה שאנחנו עבדנו על התיקים, קומנדו ה-SB עבד עם האנשים עצמם שהוזכרו בתיקים. עם כל זאת, הייתי בין המעטים שמעולם לא איבדו את האופטימיות. בשבתות, כאשר איש האס-אס היה משתכר, היינו משוחחות בינו לבין עצמנו. אמרתי לאלזה גרון: "יום אחד, נשתחרר ונהיה חופשיות". אבל היא רק הגיבה בכו.

בפסח 1943 אספנו תפוחי אדמה מבושלים עם הקליפה כדי לאוכלם במקום לחם. באותה עת, חליתי בפריחה קשה בעור וביקרתי במרפאה. הרופא הפולני, אסיר בעצמו, רצה לשלוח אותי לבירקנאו, אך לפתע קרא: "התחבאי מתחת לשמיכה. מנגלה מגיע!" התפללתי שם מתחת לשמיכה, וה' אכן היה לעזרי. הסתבר שמחלתי הייתה זמנית, ושהיא נגרמה כתוצאה מאכילת תפוחי אדמה בלבד.

אושוויץ היה מקום מלא בסתירות. בשעה שמיליונים הומתו בגזים בבירקנאו, בחורה אחת מהקומנדו שלנו קיבלה טיפול קבוע בדלקת הריאות שממנה סבלה, וגם עברה דרך קבוע לצד מחנה הגברים לצורך טיפול שיניים. בחורה אחרת מהקבוצה שלנו נפצעה קשה בראש בהפצצה על הבלוק שלנו. עוד באותו יום היא נותחה בבית החולים והוחזרה אלינו לאחר שהחלימה לגמרי. במשרד הרישום (Standesamt), תת-מחלקה של ה-Politische Ableitung, עבד קצין אס-אס שמן, גרמני אתני, בשם שמידט. פעם, ביום ההולדת של אליס, שחל במקרה בתקופת חג המולד, התלחשנו בינינו. שמידט, שחש בתכונה יוצאת דופן, שאל מה קרה, וסיפרנו לו. הוא מייד הושיט לאליס כמה ממתקים שבדיוק קיבל בחבילה מאשתו ואיחל לה "חיים מאושרים". כל כך התרגשנו, ששכחנו להודות לו.

קמפפיס לא בחל ברציחת אסירים אקראיים ברחוב, אבל מנגד כאשר סבלתי פעם מכאב שיניים קשה, הוא מייד לקח אותי למחנה הגברים, ורופא שיניים - אסיר - עקר את השן הכואבת.

על אף שלא היה אנטישמי פחות משאר אנשי האס-אס, קמפפיס היה יוצא להגנת היהודים "שלו" במידת הצורך. ועם זאת, הוא היה יכול להיות מסוכן מאוד לזרים שלא היו נתונים למרותו. בשבת אחת אחר הצהריים חזרנו מה-Stabsgebäude למשרד בקסקטין ומצאנו את כל המגרות של שולחנות העבודה שלנו על הרצפה. הסתבר, שאוברשרפירר קוואקנאק (ממשרד הרישום) ובוגר (מיחידת הבריחות) ערכו חיפוש במגרות ומצאו בהן כמה ביסקויטים ומעט סוכר.

"יהודיות מלוכלכות! אתן ממלאות את הבטן שלכן בשעה שלחייבלו בחזית אין מה לאכול", הם צרחו תוך שהתחילו להכות אותנו.

"אם אתם מכים את היהודים שלי, אני אכה את היהודים שלכם," איים קמפפיס על השניים.

קמפפיס היה ערמומי למדי והזהיר אותנו תכופות: "מותר לכן לגנוב, אבל לא להיתפס." הוא לא היה הגרוע שבחבורה. לפני פינוי אושוויץ בינואר 1945, אחותי אליס חלתה בטיפוס ושכבה במרפאה. ביקשתי ממנו זוג נעליים בשבילה והוא נתן לי זוג נעלי הליכה חזקות. אמנם היו הן גדולות על אליס, אבל יכולתי להחליף אותן תמורת זוג במידה המתאימה.

במהלך מצעד המוות, נאלצתי לגרור את אליס לאורך הדרך כולה. היא בקשה רק למות. כאשר עצרו קרונות הרכבת שלנו בתחנת רכבת אי שם בגרמניה, ראינו פתאום צמד נזירות עם קדירה מליאה בנוול

מהביל שאותו הן חילקו לנוסעים. סימנו לכם שיבואו גם אלינו והן ניגשו, אך אז פתאום אמרה נזירה אחת לרעותה, "בואי נסתלק מכאן מהר. אלה יהודים."

ברבנסברוק כלל לא קיבלנו אוכל, רק מכות. גם בנוישטדט-גלבה לא עבדנו. לא לעבוד היה גרוע הרבה יותר מלעבוד. משהי השיגה זוג מספריים וגזרתי לחברותי את השיער. אדית אטלס מפרסוב (שהיום גרה ברמת גן) תמיד הצליחה להשיג בשבילנו מעט אוכל. אליס סבלה ממחסור בוויטמינים ושיניה נשרו.

אחרי ששוחררנו, אליס חלתה ומצבה החמיר. בקושי רב, אחרי שנאמר לנו: "לכו למזווה, וקחו משם את מה שאתם רוצים," הצלחתי להשיג עבורה מעט לחם.

אז אמרתי: "אליס, אנחנו חופשיות!"

ואליס יללה: "זה לא יכול להיות." חלק מאיתנו הלכנו העירה לחפש אחר דברים שיוכלו להביא לנו תועלת. מרילה ואירקה הצליחו להשיג תכשיטים ופרוות, אבל אני רק לקחתי כמה תפוחי אדמה בשביל אליס.

"לא, אני לא יכולה לאכול", היה כל מה שהצליחה לומר.

כאחיות, היינו שתינו שונות בתכלית. אליס הייתה פסימיסטית מטבעה ואני אופטימיסטית תמיד. שנים לאחר מכן היינו רבות מי הצילה את מי יותר במחנה, אבל, אין לי כן ספק שבנוישטאדט הייתה זו מחלתה של אליס שהצילה אותי. אליס נאלצה להתאשפז בבית החולים שם, והרופא הרוסי שטיפל בה הסכים לאפשר לי להישאר לצידה. כך הצלחתי להתחבא ולהינצל מהחיילים הרוסיים שאנסו כמעט את כל הנשים שם.

בדרכנו הביתה, שהינו במלון בפראג, שם גנבנו כל מה שיכולנו להניח עליו את ידינו. מנהל המלון השתגע מאיתנו ולא הבין מדוע התנהגנו כך. לבסוף, חזרנו לפרסוב.

שכנינו הלא-יהודיים משכבר הימים נדהמו לראות אותנו חוזרות. "מה את עושות כאן שוב? מה, היטלר לא חיסל אתכן?" והיו גם כמה אנטישמיים שהעירו בבוטות: "כמה חבל שהיטלר לא הרג אתכן". אולם, האישה ההונגרית שהחביאה אותי ב-1942 החזירה לי את כל החפצים שלי שהשארתי בביתה, למעט אותם דברים שהרוסים שדדו ממנה.

כאשר אליס גילתה שארוסה ניצל (הוא הצליח להתחבא בבונקר בברטיסלבה, ושלה לנו משם חבילות לאושוויץ), היא חזרה מייד לאיתנה. התחלנו להתכונן לחתונתם. ארוסה של אליס עבד בקהילה היהודית ובעזרת קשריו הצליח להשיג את כל מה שהיה דרוש לחתונה. הוא אפילו השיג לאליס שמלת כלה יפיפיה. הם אהבו זה את זה מאוד.

בתחילה, אחרי שחזרנו לפרסוב, נהגנו לאכול בג'וינט, שם הגישו ארוחות כשרות. שם גם פגשתי את מר הניג, בעלי לעתיד, שלחם כפרטיזן במהלך המלחמה. אליס הבטיחה לי שהוא בא ממשפחה טובה וכולם אמרו שהוא שידוך מצוין בשבילי; אז נישאתי לו. לאחר השחרור, הקפדתי פחות במצוות מאשר לפני המלחמה, ואחת הסיבות שבגללה נישאתי לבעלי הייתה כדי להישאר דתייה. אנשים רבים איבדו את אמונתם במחנות. הרי, להיות דתי אינו דבר קשה כאשר הכל הולך כשורה, זה הופך קשה כאשר הכל משתבש, וכאשר השאלה "איך ה' יכול לתת לדברים כאלה לקרות?" עולה שוב ושוב.

בשנת 1949, אליס ומשפחתה ובעלי ואני עלינו לארץ והתיישבנו בירושלים. עבדתי במשך 22 שנה במעון ילדים של ה"מזרחי", וגם היום, לאחר שפרשתי לגמלאות, אני ממשיכה להתנדב שם.

העובדה שדיברתי הונגרית הועילה לי מאוד בישראל. לפעמים זה יוצר כיסים של "פרוטקציה". האשכנזים, שהגיעו לכאן ראשונים, כמו הבנות הסלובקיות באושוויץ, קבעו מעין זירוג ותק. הספרדים לא יוכלו להבין זאת.

אגב, כאן בישראל, קוראים לי מרים. מעולם לא אהבתי את השם "לילי". יש לי שני ילדים, בן ובת, ושניהם נשואים וחיים ביהודה ושומרון, הבן באפרת והבת בעופרה. בזכותם יש לי שמונה נכדים.

אליס ואני גרות באותו רחוב, ולה קשה מאוד כשמזכירים לה את אושוויץ. היא עדיין סובלת מדיכאון. אני מייד רואה מהו מצב הרוח שלה לפי אופן שבו היא תולה את הכביסה (אני יכולה לראות אותה מחלונות ביתי). לפני כמה שנים קיימנו מפגש ניצולים ב"יד ושם", אבל היא סרבה לבוא. היא גם אינה מוכנה להשתתף באזכרה השנתית לאנשי העיר פרסוב שנספו בשואה. (הרב לאו, הרב הראשי של נתניה, גם הוא

ניצול שואה, בדרך כלל מנחה את טקס.) אני מבחינתי, אינני מסוגלת ללבוש שום בגד עם פסים משום זה מזכיר לי את מדי המחנה.

נשארתי דתייה רק בגלל בעלי. לא יכולתי להבין איך ה' נתן לזוועות שאותן ראיתי להתרחש. אבל למדתי שהנביא יחזקאל כבר ניבא אירועים דומים, כאשר דיבר על עוף החול העולה מתוך האפר.